

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ**

BİLİMSEL ARAŞTIRMA PROJELERİ KOORDİNASYON BİRİMİ

**4-6 YAŞ ARASI ÇOCUKLARDA İSTİSMAR BİLİNCİ OLUŞTURMA VE
BAŞA ÇIKMA BECERİLERİNİ GÜÇLENDİRME PROGRAMININ
GELİŞTİRİLMESİ VE ETKİLİLİĞİNİN İNCELENMESİ**

Proje No:7852

Lisans Öğrencisi Katılımlı Araştırma

SONUÇ RAPORU

Proje Yürütücüsü:

Doç. Dr. İsmail SEÇER
KKEF/ Eğitim Bilimleri

BÜNYAMİN KANGÜL
FERDA FİRAT
ABDULLAH AVCI
ROBİN CAYLAN
SABİR SULTANOĞLU
RUMEYSA YILDIZ

Ağustos 2020

ERZURUM

Önsöz

Çocuk istismarı, hemen her yaş grubundan çocuğu fiziksel, duygusal ve cinsel başta olmak üzere çok yönlü olarak etkileyen travmatik nitelikli bir olgu olarak tanımlanmakta ve yine hemen bütün toplumların yüz yüze olduğu bir sosyal gerçekliktir. Neden ve sonuçları oldukça çeşitlilik göstermekle birlikte bireylerin psikolojik problemlerinin önemli bir neden oluşturduğu değerlendirilmektedir. İstismar açısından en riskli grubu oluşturan çocuklar ise şüphesiz okul öncesi dönem çocuklarıdır. Çünkü maruz kaldıkları olguyu istismar olarak tanımlamaları, yardım istemeleri ve başa çıkma süreçleri oldukça sınırlıdır.

Bu nedenle okul öncesi dönem çocuklarının istismar süreci, mahremiyet kavramı ve iyi-kötü dokunuş süreçleri hakkında bilinçlendirilmelerinin önemli bir kazanım sağlayabileceğı değerlendirilmektedir. Bu amaçla okul öncesi dönem çocuklarına yönelik olarak hazırlanmış olan bu proje kapsamında geliştirilen uygulamalar yoluyla bu yaş grubu çocukların istismara karşı konumlarının güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda hazırlanmış olan proje Atatürk Üniversitesi BAP birimi tarafından 1980 TL bütçe ile desteklenmiştir. Proje süreci ise Erzurum şehir merkezinde bulunan bir anaokulunda toplam 40 okul öncesi yaş grubu öğrenci ile yürütülmüştür.

Proje kapsamında elde edilen kazanımların ve hazırlanan dokümanların bu yaş grubunda bulunan çocuklara yönelik olarak ileride geliştirilecek olan materyal ve proje vb. uygulamalara ışık tutabileceğı değerlendirilmektedir.

ATATÜRK
ÜNİVERSİTESİ

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET	4
ABSTRACT	5
1. GİRİŞ	6
2. AMAÇ	6
3. YÖNTEM & MATERYAL	8
4. BULGULAR	8
5. SONUÇ & TARTIŞMA	9
6. EKLER	10

ATATÜRK
ÜNİVERSİTESİ

ÖZET

Bu proje kapsamında 4-6 yaş grubu öğrencilerde istismar bilinci oluşturma ve başa çıkma becerilerini güçlendirmeye yönelik bir program geliştirilerek test edilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç bağlamında istismar farkındalığını artırma, iyi-kötü dokunuş eğitimi ve mahremiyet eğitimi oluşturmaya yönelik 4 günlük bir program geliştirilmiştir. Geliştirilen program Erzurum'da bulunan bir okul öncesi eğitim kurumunda uygulanmıştır. Çocukların yaş grubu 4-6 yaş aralığındadır. Veri toplama sürecinde nitel süreçler işletilmiş ve bu kapsamda görüşme yöntemi ile çocuklardan veriler toplanmıştır. Elde edilen bulgular uygulanan programın 4-6 yaş grubunda bulunan çocuklarda istismara yönelik farkındalık ve başa çıkma becerilerinin güçlendiğine işaret etmektedir.

ATATÜRK
ÜNİVERSİTESİ

ABSTRACT

With this project, it was aimed to develop and test a program for 4-6 age group students to creating awareness about abuse and to strengthen their ability to cope with abuse. In accordance with this purpose, a four days program was developed consisting of increasing abuse awareness, good-bad touch training and privacy training. The developed program was applied in a pre-school education institution in Erzurum. The ages of the children participating in the application are between the ages of 4-6. During the research process, data were collected from children by interview method, which is frequently preferred in qualitative research. The findings indicate that the are increased awareness about abuse and ability of cope with abuse of children in the 4-6 age group of the program are strengthened.

ATATÜRK
ÜNİVERSİTESİ

GİRİŞ

Çocuk istismarı, özellikle son yıllarda birçok ülkede sıklıkla tartışılan ve önleme-müdahale yaklaşımları çeşitlendirilmeye çalışılan bir problem alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda ilgili alan yazın hemen her yaştan çocuğun istismar tehdidi ile karşı karşıya olduğunu da göstermektedir. Özellikle 7 yaş altında ki çocuklarda istismarı anlamlandırma ve bildirimde bulunma noktasında önemli sorunlar yaşanmaktadır. Okul öncesi döneme denk gelen 4-6 yaş arasındaki evrede çocuklar istismar yaşantısı geçirse bile bunu anlamlandırmakta ve bir yetişkinden yardım almakta güçlük çekmektedirler ve çoğu zaman yaşamış oldukları istismar olayını oyunsu bir durum olarak da değerlendirebilmektedirler.

Bu nedenle bu yaş aralığındaki çocuklarda istismar bilincinin oluşturulması, mahremiyet eğitiminin verilmesi, vücudun özel bölgeleri eğitimi verilmesi ve olası durumlar karşısında ki tepkilerinin neler olması gerektiği konusunda eğitime ihtiyaçları olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda Erzurum şehir merkezinde yer alan TOKİ anaokulunda Palandöken Milli Eğitim Müdürlüğü'nün onayı ile 4-6 yaş aralığındaki çocuklara yönelik olarak modüller şeklinde geliştirilecek olan istismara yönelik eğitimler verilmesi planlanmıştır. Uygulamalar sonucunda 4-6 yaş çocuklarında çocuk istismarına yönelik bilinç oluşması ve olası durumlara karşı çocukların başa çıkma becerilerinin geliştirilmesi beklenmektedir

AMAÇ

Bu projenin amacı 4-6 yaş arası çocuklarda çocuk istismarına yönelik bilinç oluşturmak ve çocukların istismar ile başa çıkma becerilerinin geliştirilmesidir. 4-6 yaş aralığındaki çocukların özellikle seçilmiş olmaları bu çocukların istismarı anlamlandırma ve gerekli durumlarda bildirimde bulunma noktasında önemli sorunlar yaşamalarıdır.

Okul öncesi döneme denk gelen 4-6 yaş arasındaki evrede çocuklar istismar yaşantısı geçirse bile bunu anlamlandırmakta ve bir yetişkinden yardım almakta güçlük çekmektedirler ve çoğu zaman yaşamış oldukları istismar olayını oyunsu bir durum olarak da değerlendirebilmektedirler. Bu nedenle bu yaş aralığındaki çocuklarda istismar bilincinin oluşturulması, mahremiyet eğitiminin verilmesi, vücudun özel bölgeleri eğitimi verilmesi ve olası durumlar karşısında ki tepkilerinin neler olması gerektiği konusunda eğitime ihtiyaçları olduğu düşünülmektedir. Söz konusu bu eğitimler aracılığıyla çocukların istismar olgusunu tanımaları ve başa çıkma yaklaşımlarının güçlendirilmesi yoluyla olası durumlara karşı pozisyonlarının güçlendirileceği düşünülmektedir.

Bu proje 4-6 yaş aralığındaki okul öncesi dönemde bulunan çocuklara yönelik olarak istismarı önleyici nitelikte uygulama geliştirilmesini ve bu yolla çocukların istismara karşı başa çıkma yaklaşımlarının güçlendirilmesini odak almaktadır. Günümüzde her yaştan çocuğun istismar gerçeği ile yüz yüze geldiği gerçeği göz önünde bulundurulduğunda istismara yönelik olarak eğitsel uygulamalara şiddetle ihtiyaç olduğu değerlendirilmektedir. Aile bakanlığının verileri istismar olgularının en iyi ihtimal ile % 15'i ortaya çıkarılabilmekte ve müdahale edilmektedir. Bu oran vakaların çok büyük bir kısmının ya çocukların yaşadığı olayı anlamlandıramamaları ya da tehdit edilme gibi nedenlerle dile getirememelerine bağlı olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle 4-6 yaş arasındaki çocuklarda istismar bilincinin oluşturulması için mahremiyet eğitimi, özel bölgeler eğitimi ve başa çıkma becerileri eğitimi yapılmasının bu yönde önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

Bu projenin özgün değeri 4-6 yaş aralığındaki okul öncesi yaş aralığındaki çocuklara yönelik bir müdahale programının geliştirilmesini ve test edilmesini içeriyor olmasıdır. İlgili alan yazın incelendiğinde bu yönde bir uygulamaya rastlanılamamıştır. Dolayısıyla istismar açısından önemli düzeyde risk altında bulunan çocuklara yönelik hali hazırda bir uygulamanın

veya eğitim programının bulunmamasının alanda önemli bir boşluk oluşturduğu düşünülmektedir. Bu durumdan hareketle bu proje süreci ile geliştirilmek istenen uygulamaların alanda hem istismarın önlenmesine yönelik çalışmaların niteliğini hem de bu yönde oluşacak olan farkındalığın gelişimini destekleyeceği düşünülmektedir.

Bu kapsamda araştırma sürecinin temel soruları şunlardır:

1. “İstismar Bilinci Oluşturma ve Başa Çıkma Becerilerini Güçlendirme” programı 4-6 yaş arası çocukların istismara yönelik farkındalıkları üzerinde nasıl bir etki sağlamaktadır.
2. “İstismar Bilinci Oluşturma ve Başa Çıkma Becerilerini Güçlendirme” programı 4-6 yaş arası çocukların istismarla başa çıkma becerileri üzerinde nasıl bir etki sağlamaktadır.

YÖNTEM & MATERYAL

Bu araştırma uygulamalı bir araştırma olması nedeniyle deneysel desende tasarlanmış bir çalışmadır. Bu bağlamda çocukların istismar hakkındaki bilinç düzeyleri çocukların yaş grupları göz önünde bulundurularak görüşme yöntemi ile belirlenmiş ve ardından geliştirilmiş olan program uygulanmıştır. İlgili program uygulamasından sonra çocukların istismar sürecine yönelik olarak göstermiş oldukları değişimi belirlemek amacıyla son test mahiyetinde yeni bir ölçüm yapılmıştır. Çalışma tek grup üzerinde gerçekleştirilmiş ve kontrol grubu kullanılmamıştır.

Bu araştırma sürecinde 4-6 yaş grubunda bulunan çocuklarda istismar bilinci oluşturma ve başa çıkma becerilerini güçlendirmeye yönelik olarak proje ekibi tarafından geliştirilen program materyal olarak kullanılmıştır. Bu kapsamda alan uzmanlarının görüşleri ve ilgili alan yazın doğrultusunda programın içerikleri şekillendirilmiştir. Program; istismar bilinci oluşturma, iyi-kötü dokunuş, mahremiyet eğitimi ve başa çıkma süreçleri olmak üzere dört ana unsur üzerine kuruludur. İlgili programı oluşturan bu içerikler proje ekibi tarafından uygulanmış ve sonuçlar elde edilmiştir.

BULGULAR

Proje sürecinden elde edilen bulguları dört ana unsur halinde toplayabiliriz. Birincisi, yapılan görüşmeler çocukların program öncesindeki istismar bilinç düzeylerinde ilgili programın uygulanmasından sonra önemli düzeyde bir değişme göstermiş olmalarıdır. Bu sonuç geliştirilmiş olan programın çocuklarda istismar bilincini oluşturmada etkili olduğu şeklinde değerlendirilebilir.

İkinci sonuç, iyi-kötü dokunuş üzerinde elde edilen bulgudur. Proje bulguları programa katılan çocukların iyi-kötü dokunuş konusundaki farkındalık düzeylerinde anlamlı değişimler gözlenmiştir. Bu sonuç ilgili programın çocukların istismarın önemli bir yönü olan iyi-kötü dokunuş konusunda bilinç kazandırılması noktasında etkili olduğunu göstermektedir.

Üçüncü bulgu ise mahremiyet kavram üzerinedir. Elde edilen bulgular programa katılan çocukların mahremiyet kavramlarında anlamlı bir değişimin olduğuna işaret etmektedir.

Dördüncü bulgu ise programa katılan öğrencilerde olası bir istismar durumu karşısında işlevsel başa çıkma becerilerine ilişkin farkındalığın gelişimidir. Programa katılan öğrencilerde başa çıkma süreçlerine ilişkin farkındalık düzeyinde ve etkili başa çıkma yaklaşımlarına ilişkin süreçlerde önemli gelişimler gözlemlendiği belirlenmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu proje kapsamında 4-6 yaş grubunda bulunan çocuklarda istismar bilinci oluşturulması ve başa çıkma becerilerinin güçlendirilmesine yönelik bir programın geliştirilmesi ve test edilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda iki ana amaç söz konusudur. Birincisi ilgili programın geliştirilmesi, İkincisi etkililiğinin test edilmesidir.

İlgili program alan yazın bağlamı ve uzman görüşleri referans alınarak dört ana başlıkta geliştirilmiş ve ilgili alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda şekillendirilmiştir. Bu yönüyle geliştirilmiş olan program bu yönde çalışan ve istismar konusunda modül ve önleme programları geliştirilmek isteyenler için önemli bir kaynak ve örnek teşkil etmektedir.

İkincisi ise geliştirilen bu programın 4-6 yaş grubundaki çocuklarda istismar bilinci oluşturma, iyi-kötü dokunuş farkındalığı, mahremiyet eğitimi ve başa çıkma becerilerinin gelişimine katkı sağlanmasıdır. Projeden elde edilen bulgular bu dört amacın gerçekleştiğini ve 4-6 yaş grubundaki çocukların istismar bilinci edinmeleri ve başa çıkma becerilerinin güçlendirilmesi noktasında etkili bir müdahale aracı olduğunu göstermiştir.

Bu proje kapsamında geliştirilmiş olan programın ve içeriklerin bundan sonraki süreçte istismarın önlenmesi noktasında müdahale programları geliştirmek isteyenler için önemli bir kaynak teşkil etmesi ve ayrıca bu yaş grubundaki çocuklarda istismar bilinci ve başa çıkma süreçlerinin güçlendirilmesinin önemine işaret ettiği değerlendirilmektedir.

Ayrıca, okul psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerince kullanılabilecek hazır bir programında kullanıma sunulmuş olmasının ilgili alan yazına önemli bir katkı sağlayabileceği değerlendirilmektedir.

Bundan sonraki süreçte yapılacak olan çalışmalar için aşağıdaki önerilerin dikkate alınmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.

- 4-6 yaş grubunda etkili olduğu belirlenen programın genişletilerek okul öncesi kurumlarda standart bir uygulama haline getirilmesinin çocukların bilinçlenmesi ve pozisyonlarının güçlendirilmesi bakımından yararlı olacağı değerlendirilmektedir.
- 6 yaş ve üzerinde ki çocuklara yönelik olarak da gelişimsel özelliklerini dikkate alan paket programların geliştirilmesinin ve etkililiğinin test edilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.
- Ebeveyn ve öğretmenlere yönelik eğitici ve bilgilendirici modüllerin hazırlanmasının da yararlı sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir.

ATATÜRK
ÜNİVERSİTESİ

Projenin uygulanması aşamasına ilişkin bazı örnek uygulamalar ve buna ilişkin resimler ek olarak verilmiştir.

ATATÜRK
ÜNİVERSİTESİ

